

BİTLİS ETNOGRAFYA MÜZESİ'NDE BULUNAN OSMANLI DÖNEMİ SİLAHLARI* **THE GUNS FROM OTTOMAN PERIOD IN THE BİTLİS ETHNOGRAPHY MUSEUM**

Hacer ARSLAN KALAY**

Öz

Silahlar, etnografik eserler arasında yer alarak yapıldıkları dönemin sanatına ve askerî durumuna ışık tuttuklarından dolayı önemli bir belge niteliği taşımaktadırlar. Erken dönemde savunma için yapılan silahlar zaman içinde hem kullanım amacı hem de yapım tekniği olarak değişime uğramış, içlerinde tezyinatlı olanlar üstün bir sanat eseri olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada etnografik eserler arasında yer alan silahların Osmanlı dönemindeki gelişmelerinin ele alınmasının yanı sıra Bitlis Etnografya Müzesi'nde yer alan Osmanlı Dönemi silah örneklerinin tanıtılması amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında müzede bulunan 3 adet ateşli silah, 3 adet kesici silah ve 3 adet kın olmak üzere toplam 9 eser; form, malzeme, teknik ve süsleme boyutları ile ele alınarak tanıtılmıştır. Müzede bulunan örnekler diğer Osmanlı dönemi silah örnekleriyle karşılaştırılarak bir sonuca bağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler; Silah, Osmanlı, Bitlis Etnografya Müzesi.

Abstract

Guns are an important documentary attribution because they are among the ethnographic works and shed light on the art and military situation of the period they were made. In the early days, guns made for defense had changed over time as both use purpose and construction technique, and the ones that were decorated in them were regarded as superior works of art. In this study, it was aimed to introduce the Ottoman Period guns in the Bitlis Etnography Museum as well as the development of guns in ethnographic works during the Ottoman period. Within the scope of this purpose, 3 pieces of firearms 3 pieces of cutting weapons and 3 pieces of scabbards in the museum were introduced with form, material, technique and ornament dimensions. The samples in the museum were compared with the samples of other Ottoman guns and connected to a result.

Keywords; Guns, Ottoman, Bitlis Etnography Museum.

1. Giriş

İnsanlık tarihinin en eski dönemlerini kapsayan erken çağlardan hızlı bir değişim ve dönüşümün yaşandığı günümüze kadar olan süreçte insanoğlunun değişmeyen en önemli özelliği beslenme, savunma ve korunma ihtiyacını karşılama olmuştur. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda insanoğlu silah üretmeye başlamıştır. Önceleri besin kaynağını bulmak için avlanma amaçlı olarak yapılan ilk silahlar zamanla teknolojik gelişmelere paralel olarak gelişmiş ve çeşitlilik kazanmıştır. Zamanla kullanım amaçları değişen silahlar, üstün zevk sahibi milletler tarafından değişen boyut ve çeşitli bezemelerle estetik görünümüne kavuşturulmuş ve günümüzde sanat eseri özelliği taşımayı başarmışlar ve günümüzde sanat eseri olarak değerlendirilmektedirler.

Etnografik eserler geçmiş kültürlerin izlerini gelecek dönemlere aktarmada, yazılı kaynaklar kadar önemli birer iletişim aracı olmuşlardır. Silahlar da etnografik eserler arasında yer alarak yapıldıkları dönemin sanatına ve askerî durumuna ışık tuttuklarından dolayı önemli birer belge niteliğindedirler. Bu araştırmanın amacı, etnografik eserler arasında yer alan silahların Osmanlı dönemindeki gelişimleri, yapım teknikleri ve süslemeleri açısından sanat eserleri içerisindeki yerinin ve öneminin belirtilmesinin yanı sıra Bitlis Etnografya Müzesinde yer alan Osmanlı Dönemi silahlarını tanıtarak bunların kültürel miras içerisindeki yerini ve sanatsal boyutunu ortaya koymaya çalışmaktır. Bu bağlamda Bitlis Etnografya Müzesi'nde yer alan, teşhir ve depoda olmak üzere Osmanlı Dönemi'ne ait silahların tamamı hem yapım hem de süsleme teknikleri açısından incelenmiştir.

2. Osmanlıda Silahların Gelişimi ve Yayılımı

Silah, yakından veya uzaktan çeşitli şekillerde, yapısının gerektirdiği en etkili şekilde kullanılan, canlı varlıkları imha, cansızları tahrip eden; düşmanın, karşı tahrip ve imha etkilerinden koruyan araçlardır (Avcı, 1972: 3). Türklerde silah konusunun dile getirildiği ilk önemli kaynak Orhun Abideleridir. Bunun yanında Çin yıllıkları ve Bizans kaynakları da Türklerin kullandıkları silahlar hakkında bilgi sunmaktadırlar. Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleriyle beraber bu konudaki bilgilere Arap ve Fars

*Dr. Öğr. Üyesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

** Osmanlı Dönemi Silahları ile ilgili bu çalışma, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri (B.A.P.) tarafından SAP-2017-6164 kodlu proje kapsamında desteklenmiştir.

kaynakları büyük ölçüde katkı yapmaktadırlar. Tarihi kaynakların yanı sıra arkeolojik kazılar sonucu bulunan eserler silah konusunun aydınlatılmasında önemli rol oynamaktadırlar.

Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılışından sonra, Osmanlıların Anadolu'ya hakim olarak, Anadolu Türk Birliğini kurma politikaları, onların kendilerinden önceki Anadolu Türk kültürünün sosyal, siyasal ve askeri mirasçıları olmalarına sebep olmuştur. Ancak pek tabiidir ki özellikle askeri kültürün mirası olarak devralınan silahlar kendilerinden önceki devletlerden aynen alınmıyor ve ilk olarak kullanılmıyordu. Buna rağmen bu silahlardan XV. yüzyılın ikinci yarısına kadar istifade edilmiş ve kullanılmış olduğu da söylenebilir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinden sonra Ayasofya'nın yanında bulunan Sainte İrene Kilisesine "cebehane" adını vererek eski silahları burada toplamıştır (Anonim, 1964: 251). Ayrıca bugün müzelerimizde bulunan XIII. ve XIV. yüzyıllara ait kesici, delici, vurucu ve koruyucu silahlardan kitabesi olmayanlarla, kitabesinde tarih, yer ve şahıs adları belirtilmeyenlerin Anadolu'da XI. Yüzyıldan itibaren devam eden Türk askeri kültürünün hangi dönemine ait olduğunu kesin olarak verebilmek, hemen hemen imkansız gibidir. Bunun yanı sıra bu silahların devletin kuruluşu ve onu izleyen yıllarda bir yeniçeri askeri veya daha üst düzeyde bir subay veya komutan tarafından kullanılmamış olduğu da söylenemez. Bu da gösteriyor ki silahların çeşitlilik ve zenginliğinde en önemli faktörlerden biri de Osmanlıların devraldığı askeri kültür mirasıdır (İnalçık, 1957: 308). Osmanlı İmparatorluğu'nun altı asır devam eden varlığı çeşitli yönleri ile ele alınarak birçok eser yazılmıştır. Askerî kültürün de işlendiği bu eserlerde 1299-1915 tarihleri arasındaki zaferler, yenilgiler ve bunlara bağlı olarak Askerî Teşkilat, Ordu ve Donanma, Lojistik, Taktik ve Strateji konularına da yer verilmiştir. Fakat askerî kültürün en önemli unsurlarından olan silahlar konusuna ise, çok eski bir silah kültürümüz bulunmasına rağmen bazen çok az, bazen de hiç değinilmemiştir (Eralp, 1993: 29).

XV. ve XVI. yüzyıllarda devletin tebaası içerisinde bulunan Hristiyan unsurlar özellikle silahlardaki teknik yeniliklerin izlenmesinde aracı rolü oynamışlardır (Parmaksızoğlu, 1982: 93). XIV. yüzyıl sonlarında doğuda ateşli silahlar hızla yayılmıştır. Bu yayılma Memluk bölgesinde, Kazan bölgesinde ve Timur'un ordusunda daha hızlı olmuştur (İnalçık, 1957: 509).

Türklerin barutla tanışması barutun icadıyla aynı tarihlerde olmuştur. Barutu icat ettikleri düşünülen Çinlilerle Türklerin yakın komşu olmaları, barutla tanışmalarında etkili bir rol oynamıştır (Gölen, 2002: 136). Ancak Türklerin Osmanlı Devleti öncesindeki tarihlerinde barutla işleyen silahları kullandıklarına dair doğrudan herhangi bir kayıt bulunamamıştır. Osmanlı Devleti kurulmasının ardından Balkanlar'a doğru genişleyerek bölgede ateşli silahlar kullanan Balkan milletleri ile karşılaşmış ve bu silahların önemini kavrayarak derhâl kendi ordusunda bulundurmaya başlamıştır. Osmanlılar bu özellikleri ile aynı dönemdeki diğer İslam devletlerinden ayrılmıştır (Gölen, 2002: 136). Mevcut kaynaklara göre Osmanlı'da ilk kez 1369'da İstanbul Muharasası sırasında top kullanılmıştır (Çoruhlu, 1993: 4). Yine kaynaklarda, I. Murat'ın Kosova Savaşı için top döktürmüş olduğu yer almaktadır (Duman, 1983: 28; Çoruhlu, 1993: 4). XV. yüzyılın ilk yarısında, Osmanlı ordusunda az da olsa tüfek kullanılmakta olduğu bilinmektedir. İlk kullanılış yılı hakkında gerçek bir tarih tespit etmek mümkün olmamakla beraber, 1421 yılında Düzmece Mustafa hadisesinde, 1430'da Selânik'in fethinde ve 1442'de Sivrihisar kuşatmasında tüfek kullanıldığı bilinmektedir (İlgüral, 1979: 301).

3. Katalog

Örnek No: 1

Envanter No: 2005-36/E
Müzedeki Yeri: Vitrin
Müze Geliş Tarihi: 25.08.2005
Müze Geliş Şekli: Ahlat Müzesi'nden devir.
Eserin Türü: Kama
Ölçüleri: Uzunluğu: 48,5 cm
Eni: 3,6 cm
Maden Cinsi: Demir, kemik.
Yapım Tekniği: Dövme
Süsleme Tekniği: Kazıma

Foto No: 1

Eserin Tanımı: İki kenarı keskin olan kama, uca doğru sivrilmiştir. Kabza kısmı kemik malzemeden yapılmış olup metal kısma vidalarla tutturulmuştur. Kesici kısmın alt tarafında dikdörtgen bir oluk içerisinde bitkisel bezemeler yer almaktadır. Metal kısımda paslanmalar mevcuttur.

Örnek No: 2

Envanter No: 2005-109/E
Müzedeki Yeri: Vitrin
Müze Geliş Tarihi: 08.08.2005
Müze Geliş Şekli: Ahlat Müzesi'nden devir
Eserin Türü: Haçer Kını
Ölçüleri: Uzunluğu: 12,5 cm
Eni: 3,3 cm
Maden Cinsi: Pirinç
Yapım Tekniği: Dövme
Süsleme Tekniği: Kabartma

Foto No: 2

Eserin Tanımı: Uca doğru kıvrılan bir forma sahip olan haçer kının ağız kısmında biri ince diğri kalın olmak üzere iki adet bordür bulunmaktadır. Kının bir yüzünde dört sıra dikey şekilde uzanan yivler mevcuttur. Yivler arasında kalan bölümlerde bitkisel süslemeler görülür. Diğer yüzeyde kabartma tekniği ile yapılmış, profilden ayakta durmuş bir insan figürü bulunmaktadır. Sol eli yukarıda ve elinde kadeh olarak tasvir edilmiş insan figürü genel olarak Urartu tanrı figürlerine benzemektedir. İnsan figürünün alt kısmında yine yivler ve yivler arasında bitkisel bezemeler mevcuttur.

Örnek No: 3

Envanter No: 2005-110/E

Müzedeki Yeri: Vitrin

Müze Geliş Tarihi: 05.08.2005

Müze Geliş Şekli: Ahlat Müzesi'nden devir

Eserin Türü: Hançer Kını

Ölçüleri: Uzunluğu: 24 cm

Eni: 4,5 cm

Maden Cinsi: Tunç

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: Kabartma

Foto No: 3

Eserin Tanımı: Ağız kısmından uca doğru kıvrılan bir forma sahiptir. Ağız kısmı itibariyle 5 adet bordür bulunmaktadır. Devam eden kısımda düz bir aralıktan sonra iki sıra bordür ve yine düz bir aralık sonrası tek bordür yer almaktadır. Kabartma tekniği uygulanan süslemelerde çeşitli figüratif bezemeler mevcuttur.

Örnek No: 4

Envanter No: 2005-111/E

Müzedeki Yeri: Vitrin

Müze Geliş Tarihi: 05.08.2005

Müze Geliş Şekli: Ahlat Müzesi'nden devir

Eserin Türü: Kılıç

Ölçüleri: Uzunluğu: 84 cm

Eni: 3,5 cm

Maden Cinsi: Demir

Yapım Tekniği: Dövme

Süsleme Tekniği: --

Foto No: 4

Eserin Tanımı: Hafif kavisli olan kılıcın iki yüzeyinde yatay olarak uzanan üç adet yiv mevcuttur. Kırık olan kabzası ahşaptan yapılmış ve kesici kısma vidalarla tutturulmuştur. Herhangi bir süslemesi mevcut değildir.

Örnek No: 5

Envanter No: 2005-148/E
Müzedeki Yeri: Depo
Müze Geliş Tarihi: 05.08.2005
Müze Geliş Şekli: Ahlat Müzesi'nden devir
Eserin Türü: Hançer Kını
Ölçüleri: Uzunluğu: 9,5 cm
Eni: 3,5 cm
Maden Cinsi: Tunç
Yapım Tekniği: Dövme
Süsleme Tekniği: Kazıma

Foto No: 5

Eserin Tanımı: Ağızdan uca doğru kıvrılan bir forma sahiptir. İki yüzeyli olduğu düşünülen hançer kınının bir yüzeyi eksiktir. Ağız ve uç kısmında yivler yer almaktadır. Yine hançer kınının üstünde kazıma tekniği ile uygulanmış olan bitkisel bezemeler mevcuttur. Kının iki kenarında bir iple boyuna takılarak taşınmayı kolaylaştırma amacıyla yapılmış olduğu düşünülen delikler mevcuttur.

Örnek No: 6

Envanter No: 2005-169/E
Müzedeki Yeri: Vitrin
Müze Geliş Tarihi: 05.08.2005
Müze Geliş Şekli: Ahlat Müzesi'nden devir
Eserin Türü: Kılıç
Ölçüleri: Uzunluğu: 79 cm
Eni: 4,2 cm
Maden Cinsi: Demir
Yapım Tekniği: Dövme
Süsleme Tekniği: ---

Foto No: 6

Eserin Tanımı: Kavisli bir yapıya sahip olan kılıcın metal kısmının iki kenarı da keskindir. Kırık olan kabzası ahşaptan yapılmış ve kesici kısma vidalarla tutturulmuştur. Herhangi bir süslemesi mevcut değildir.

Örnek No: 7

Envanter No: 2005-107/E
Müzedeki Yeri: Vitrin
Müze Geliş Tarihi: 05.08.2005
Müze Geliş Şekli: Ahlat Müzesi'nden devir
Eserin Türü: Piştov
Ölçüleri: Uzunluğu: 43 cm
Namlu: 27 cm
Maden Cinsi: Demir, gümüş, ahşap.
Yapım Tekniği: Döküm
Süsleme Tekniği: Kabartma

Foto No: 7

Eserin Tanımı: 19. Yüzyılın sonuna ait olduğu düşünülen horozlu piştovun, kabzası, kundağı, tetik korkuluğu, kundağı namluya bağlayan bilezik, harbi yuvası ve başı gümüş olup, kabartmayla bezemelidir. Piştov ağızdan doldurulmalı ve tek atışlıdır. Tabancanın kabza dibi yuvarlak topuzludur. Yüzeyler kabartma tekniğinde, gümüş perçinlerle çeşitli parçaları birbirine tutturulan piştovun üzeri daha çok kıvrık dallar ve yapraklarla işlenmiş şematik bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Örnek No: 8

Envanter No: 2005-108/E

Müzedeki Yeri: Vitrin

Müze Geliş Tarihi: 05.08.2005

Müze Geliş Şekli: Ahlat Müzesi'nden devir

Eserin Türü: Piştov

Ölçüleri: Uzunluğu: 39 cm

Namlu: 23 cm

Maden Cinsi: Demir, gümüş, ahşap.

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: Kabartma

Foto No: 8

Eserin Tanımı: 19. Yüzyılın sonuna ait olduğu düşünülen horozlu piştov namlu ve gövdeden oluşmaktadır. 19. Yüzyılın sonuna ait olduğu düşünülen horozlu piştovun, kabzası, kundağı, tetik korkuluğu, kundağı namluya bağlayan bilezik, harbi yuvası ve başı gümüş olup, kabartmayla bezemelidir. Piştov ağızdan doldurulmalı ve tek atışlıdır. Tabancanın kabza dibi yuvarlak topuzludur. Ahşap yüzeyler kazıma tekniği ile gümüş kakmalar kabartma tekniği ile bitkisel bezemelerle süslenmiştir.

Örnek No: 9

Envanter No: 2005-149/E

Müzedeki Yeri: Vitrin

Müze Geliş Tarihi: 05.08.2005

Müze Geliş Şekli: Ahlat Müzesi'nden devir

Eserin Türü: Tabanca

Ölçüleri: Yükseklik: 5 cm

Eni: 6 cm

Maden Cinsi: Demir, kemik.

Yapım Tekniği: Döküm

Süsleme Tekniği: --

Foto No: 9

Eserin Tanımı: Namlu, gövde, kabza ve mermilik kısımlarından oluşmaktadır. Mermilik kısmı silindirik olup 5 yuvalıdır. Yüzeyde yivler bulunur. Kabza kısmı vidalarla demir kısma geçirilmiş kemikten yapılmıştır. Silahta oksitlenme mevcuttur.

4. Değerlendirme ve Karşılaştırma

Bu çalışma kapsamında Bitlis Etnografya Müzesi'nde bulunan 9 adet silah form, teknik, malzeme ve süsleme açısından ele alınmıştır. Ele alınan eserlerin tamamı Ahlat Müzesi'nden devir yoluyla müzeye kazandırılmış eserlerdir. Eserler genel olarak sağlam durumda olup, kılıçların ahşap kabzaları kırılmış vaziyettedir. Kullanılan malzeme açısından incelendiğinde silahlarda demir, tunç, ahşap ve kemik malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Teknik olarak bakıldığında çalışmada yer alan ateşsiz silahların dövme tekniği ile ateşli silahların ise döküm tekniği ile yapıldığı görülmektedir. İncelenen eserlerin kabza kısımlarının silaha vidalarla tutturulduğu görülmektedir. Çalışmada bulunan silahların süslemelerinde kabartma ve kazıma teknikleri uygulanmış olup genellikle bitkisel bezemeler uygulanmıştır. Ancak 2 no'lu örnekte yer alan hançer kınında karşılaşılan insan motifi dikkat çekicidir.

Bitlis Etnografya Müzesinde yer alan ve çalışmaya konu olan silahların başka müzelerde yer alan benzer örneklerine bakıldığında karşılaşılan bazı sonuçlar şunlardır: Çalışmada yer alan piştov örnekleri hem form hem de süsleme teknikleri açısından Ödemiş Yıldız Kent Arşiv Müzesi'nde bulunan piştovlarla (Biçici, 2017: 117-118) form, malzeme ve teknik açısından benzerlik göstermektedir. Bu piştovlar 19 yy'la ait Osmanlı Dönemi silahlarıdır.

Foto No: 10

(Ödemiş Yıldız Kent Arşiv Müzesi)

Foto No: 11

(Ödemiş Yıldız Kent Arşiv Müzesi)

Yine Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde bulunan kama ve kılıç örneklerinin (Güneşli, 2008:) çalışmada yer alan kama ve kılıç örneklerine (Örnek No: 1, 4 ve 6) form açısından benzedikleri görülmektedir.

Foto No: 12
(Diyarbakır Arkeoloji Müzesi)

Foto No: 13
(Diyarbakır Arkeoloji Müzesi)

Çalışmada yer alan kılıç (Örnek No: 4 ve 6), tabanca (Örnek No: 9) ve piştovların (Örnek No: 7 ve 8) Kırıkkale MKEK Silah Müzesinde Bulunan Osmanlı Dönemi Silahları (Aydın, 2009) arasındaki bazı örnekler form, malzeme ve süsleme açısından benzerlikleri dikkat çekicidir.

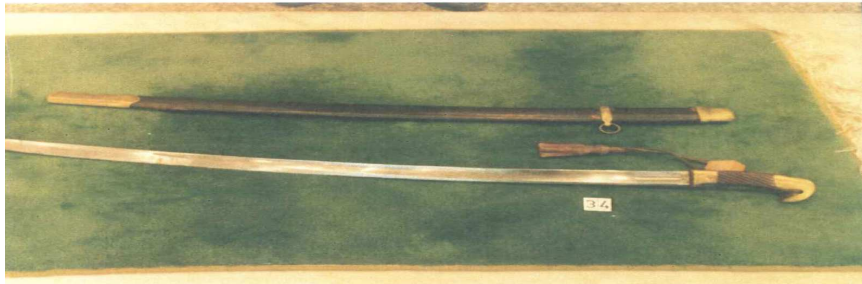

Foto No: 14 (Kırıkkale MKEK Silah Müzesi)

Foto No: 15
(Kırıkkale MKEK Silah Müzesi)

Foto No: 16
(Kırıkkale MKEK Silah Müzesi)

Foto No: 17
(Kırıkkale MKEK Silah Müzesi)

Foto No: 18
(Kırıkkale MKEK Silah Müzesi)

Karaman Müzesi'nde bulunan silahlar (Atcı, 2014) ile çalışmada bulunan kılıç (Örnek No. 4 ve 6), kama (Örnek No:1), piştov(Örnek No: 7 ve 8) ve tabanca (Örnek No: 9) örnekleri form, malzeme, teknik ve süsleme açısından büyük benzerlik taşımaktadır.

Foto No: 19
(Karaman Müzesi)

Foto No: 20
(Karaman Müzesi)

Foto No: 21
(Karaman Müzesi)

Foto No: 22
(Karaman Müzesi)

Foto No: 23
(Karaman Müzesi)

Son olarak çalışmada yer alan kama (Örnek No: 1), tabanca (Örnek No: 9) ve piştov (Örnek No: 7 ve 8) örneklerinin, Van Müzesi'nde bulunan Osmanlı dönemi silahlarıyla (Arslan,2007) form, malzeme, teknik ve süsleme açılarından benzerlikleri olduğu görülmektedir.

Foto No: 24 (Van Müzesi)

Foto No: 25 (Van Müzesi)

Foto No: 26 (Van Müzesi)

Sonuç

Silahlar geçmişten günümüze beslenme ve savunma ile başlayan ihtiyaçlarla ortaya çıkmış ve gelişim göstermiştir. Kesici silahlarla başlayan bu gelişim teknolojinin gelişimiyle birlikte yerini daha etkili silahlara bırakmaya devam etmektedir. Bu çalışmada Bitlis Etnografya Müzesinde yer alan ve Osmanlı'nın

son dönemlerine ait olduğu düşünülen silahlar teknik, malzeme ve süsleme açısından ele alınmıştır. İncelenen silahlar malzeme olarak kesici kısımların ve namluların demirden yapıldığı görülmektedir. Hançer kınlarında tunç ve pirinç kullanılmış olup, kabzalarda ahşap ve kemik tercih edilmiştir. Piştovların süslemelerinde gümüşün de kullanıldığı görülmektedir. Silah kullanımı ve yapımı açısından özellikle demir en çok tercih edilen maden türü olmuştur. Eserlerin şekillendirilmesinde dövme ve döküm teknikleri kullanılan yapım tekniklerini oluşturmaktadır. Değişik süsleme yöntemlerinin kullanıldığı eserlerde en fazla kabartma ve kazıma teknikleri kullanılmıştır. Çalışmada yer alan eserlerin farklı müzelerde yer alan eserler ile karşılaştırılmaları neticesinde Osmanlı son dönemlerine (18 ve 19. Yy) tarihlenmesi mümkündür.

Bir ihtiyaç ürünü olarak ortaya çıkan silahlar zaman içinde insanların yaşayış tarzlarının etkisiyle değişik formlar ve özellikler kazanmıştır. Yapıldığı yerin kültürel birikimi sanatsal çerçevede silahlara yansıtılmıştır. Osmanlı Dönemi'nde yapılan ve kullanılan silahlarda da Osmanlı kültür ve sanatı bire bir görülmektedir. Osmanlı mimarisinde görülen ince motifler ve çeşitli anlamlar kazanan süslemeler giderek küçük eşyalara da yansımış ve daha sonra tüm yaşama yayılmıştır.

Günümüzde silahlar başta olmak üzere özenli sanat anlayışı tüm etnografik eserlerde giderek önemini yitirmektedir. Artık bu tarz süslemeli eserler ancak müzelerde ve özel koleksiyonlarda görülebilmektedir. Var olma mücadelesinin olmazsa olmazı olan silah yapımında bile üstün sanat zevkini bize gösteren Osmanlı'nın, sanat anlayışındaki üstün anlayış bu çalışma ile bir kez daha görülmüştür denilebilir.

KAYNAKÇA

- ANONİM (1964). *Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi*. Cilt 3, Kısım 1(1299-1451), Ankara.
- ARSLAN, Hacer (2007). *Van Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Silahları*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.
- ATÇI, İsmail (2014). *Karaman Müzesi Etnografik Seksiyonda Sergilenen Ateşli ve Ateşsiz Silahlar*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- AVCI, Fuat (1972). *Harp Silah, Araç ve Gereçleri Bilgileri*. Ankara: Genel Kurmay Basımevi.
- Biçici, H. Kamil, (2017). "Ödemiş Yıldız Kent Arşiv Müzesi'nde ve Tire Kent Müzesi'nde Bulunan Bezemeli Tüfeklerin ve Piştovların/Tabancaların Sanat Tarihi Yönünden İncelenmesi". *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), s. 104-125.
- ÇORUHLU, Tülin (1993). *Osmanlı Tüfek, Tabanca ve Teçhizatları*. Ankara: Genel Kurmay Basımevi.
- DUMAN, Cevdet (1983). "Askeri Tarih İçinde Türk Topçusu". *Bildiriler II*, Ankara.
- ERALP, Nejat (1993). *Tarih boyunca Türk toplumunda silâh kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda kullanılan silâhlar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- GÖLEN, Zafer (2002). "Osmanlı Barut Üretim Merkezi". *Türkler*, 10. cilt, Ankara.
- GÜNEŞLİ, Sultan (2008). "Diyarbakır Arkeoloji Müzesinden Bulunan Osmanlı Dönemi Silahları". Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.
- İLGÜRAL, Mücteba (1979). "Osmanlı İmparatorluğunda Ateşli Silahların Yayılışı". *Tarih Dergisi*, Sayı 32, İstanbul.
- İNALCIK, Halil (1957). "Osmanlılarda Ateşli Silahlar". *Belleten*, C.XXI, Sayı. 83, Ankara.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet (1982). *Türklerde Devlet Anlayışı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.